

Ю. В. Кобикова,

викладач кафедри загальної та прикладної психології
та педагогіки ННІ ПМК ХНУВС

ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОСТИТУЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ

Стаття присвячена проблемі вивчення феномена проституції неповнолітніх. Визначено основні підходи та гіпотези до дослідження даного явища. Розглянуто особливості поведінки неповнолітніх повій. Визначено наслідки дитячої проституції.

Ключові слова: проституція неповнолітніх, антропологічні гіпотези дослідження проституції, особливості поведінки неповнолітніх повій, наслідки дитячої проституції.

В Україні проституція досить швидко омолоджується, неухильно зростає та тісно пов'язана з низкою несприятливих наслідків. Спеціальний доповідач ООН з питання про торгівлю дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії Хуан Мігель Петіт у своїй доповіді за результатами відвідування України у жовтні 2006 р. оприлюднив висновки про те, що в Україні дитяча проституція та торгівля дітьми є величезною проблемою. За даними Українського інституту соціальних досліджень, серед жінок, які займаються наданням сексуальних послуг в комерційних цілях, 11 % склали діти у віці від 12 до 15 років і 20 % — у віці від 16 до 17 років [5]. Спецдоповідач відзначив, що в проституцію залучаються навіть 10 річні дівчатка. Наведені цифри свідчать про те, що у цей кримінальний бізнес залучено більш ніж 30 % неповнолітніх, які займаються проституцією.

Хуан Мігель Петіт вважає, що зі скасуванням віз для туристів з більшості західних країн Україна все більше стає одним з основних напрямків для секс-туризму [5]. Особливо загострюється ця проблема у зв'язку з проведенням на теренах нашої держави Чемпіонату ЄВРО-2012.

Тема проституції не є новою. Як соціальне явище проституція існувала в усі історичні періоди і завжди до неї були залучені неповнолітні. Так, наприклад, згідно із звітом Петербурзького лікарсько-поліцейського комітету, в 1889 р. в Росії серед офіційно зареєстрованих повій число дітей у віці до 18 років становило 31 %, а в 1909 г. їх стало вже більше 45 %.

На перший погляд в Україні немає ідеологічних та етнокультурних засад для проституції: жінки мають рівні права з чоловіками, відсутня расова та етнічна дискримінація, укладення шлюбів проводиться за добровільною згодою партнерів, експлуатація сексуальності жінки заборонена законом. Але необхідно усвідомлювати, що соціально-економічна ситуація в Україні є нестабільною, відзначається зростання безробіття, відбувається міграція населення, поглиблюється майнове розшарування,

зростає інфляція. Ці фактори, безумовно, позначаються на рості проституції, але не є визначальними, про що свідчить високий показник рівня проституції в країнах з більш благополучною соціально-економічною ситуацією. Більш ймовірно, що на зрост проституції мають вплив соціально-психологічні та психологічні предпосилки, тобто у осіб, що займаються цим бізнесом, існують певні особистісні якості та настанови на заняття проституцією.

Постановка проблеми. Існує необхідність психологічного дослідження феномена проституції. Треба виявити психологічні чинники, які впливають на формування в особистості настанов на заняття проституцією. Важливо також усвідомити соціально-психологічні причини, які сприяють входженню неповнолітніх у цей кримінальний бізнес.

Мета дослідження: узагальнення поглядів на причини існування феномена проституції як соціального явища.

Проблема проституції у вітчизняній науці розглядалася в основному медиками, соціологами та кримінологами в рамках аналізу фонових явищ злочинності. Так, феномен проституції вивчали вчені-правознавці до революційного періоду: С. Є. Гальперін, М. Гернет, В. І. Дерюжінський, А. І. Єлістратов, А. Ф. Коні, П. Є. Обозненко, Н. С. Таганцев та інші, а також вчені-медики В. М. Броннер, Б. І. Бентовін, В. П. О कोरोков, І. І. Приклонський, В. М. Тарновський та ін., які розглядали кримінально-правові норми, які відображають поведінку неповнолітніх, що відхиляється. Вивчали це явище і сучасні вчені-кримінологи, психологи, соціологи, медики: Ю. М. Антонян, М. І. Арсенєва, Н. А. Аверін, Г. Є. Введенський, А. Вінкс, А. Л. Габіані, А. І. Гурова, Я. І. Гілінський, І. А. Голосенко, С. І. Голод, О. А. Гоноченко, Д. Д. Єнікеева, Є. С. Жігарев, К. Є. Ігошев, С. М. Красуля, І. С. Кон, Т. П. Кудлай, Н. І. Кузнецова, В. І. Лебеденко, А. М. Свядоц, А. А. Станська, Н. В. Ходирева та ін.

Дослідниками було висунуто низку підходів до вивчення феномена проституції та сформовано багато визначень. Нами прийнято таке визначення: проституція — це діяльність людини, що полягає в неодноразовому наданні сексуальних послуг іншим особам, які не ґрунтуються на почуттєвому потязі, з метою отримання винагороди, яка є основним чи додатковим джерелом існування [6].

Особливу увагу слід звернути на поняття «добровільності» проституції, що з'явилося лише на початку 80-х рр. з відходом ліберальних держав від своїх соціальних функцій. До цього всі міжнародні конвенції вважали проституцію і торгівлю жінками і дітьми експлуатацією — без різниці зі згодою чи без [8]. Розподіл «добровільної» і «примусової» проституції засновано на обмеженому розумінні насильства і примусу, як виключно фізичного насильства, погроз або обману як в процесі рекрутингу, так і в процесі занять проституцією. Тому вважається, що якщо жінку або дитину не били і не ґвалтували, то вона «добровільно» «вибрала» проституцію. При цьому обставини залучення в проституцію не помічаються і залишаються без уваги. На сьогодні найбільш вживаними прийомами залучення до занять проституцією (т.з. вербування) є:

1. Переконавання.
2. Посилення емоційної реакції (честолюбство, самоствердження, романтичні почуття, захоплення та ін. — формування та розвиток реакції).
3. Шантаж.
4. Хабарництво.
5. Загроза фізичного впливу.
6. Зомбування.
7. Застосування особливих прийомів і засобів (секс, наркотики, медикаменти тощо) [2].

Протистояти цим прийомам досить складно не тільки дитині і підлітку, але й дорослій людині. Слід також усвідомлювати, що діти і підлітки, які займаються цим «бізнесом», вступили на такий шлях через неправильне виховання і безконтрольне ставлення з боку дорослих. І небажані наслідки від занять проституцією для цієї групи є більш серйозними. Це негативний вплив на здоров'я неповнолітнього, організм якого саме формується, ризик зараження СНІДом, венеричними хворобами, алкоголізація, наркоманія, небажана вагітність та ін. Слід визнати, що дитяча проституція є однією з форм прояву жорстокості до дітей, коли їх використовують у сексуальних цілях за гроші або інші види винагороди. По суті, вона означає, що одна сторона отримує вигоду з комерційної справи, при якій сексуальні послуги надаються дитиною або за вказівкою сутенера, або коли зловмисник безпосередньо домовляється з неповнолітнім [5, с. 23].

У психологічному аспекті проституція неминуче приводить неповнолітнього до втрати людських якостей, деградації особистості та моральної патології. Досить важко повернути малолітніх повій до нормального життя. Остракізм з боку суспільства та табування з боку найближчого оточення, тим більше соціальних служб, робить їх ізгоями і заганяє в субкультурне підпілля, в «напівсвіт». Піддаючись маргіналізації, вони все більше вкорінюються у «вуличне» життя [10].

Поведінка дітей, які займаються проституцією, є більш віктимною, вона принципово відрізняється від поведінки дорослих повій. Поведінку дітей-повій найбільш характеризує:

– неусвідомленість скоєних вчинків. На відміну від дорослих повій, які свідомо й цілеспрямовано ведуть антисоціальний спосіб життя для отримання доходу, у дітей як основні мотиви заняття проституцією виступають прагнення до самоствердження; цікавість, бажання виглядати дорослими;

– отримання оплати за свою працю в різних формах. Якщо дорослі повії винагороду за свою працю отримують, як правило, виключно в грошовому вираженні, з дітьми часто розраховуються речами, косметикою, спиртними напоями, вечерею в ресторані, сигаретами і пр.;

– продаж свого тіла в будь-якому місці за бажанням статевого партнера. Дорослі повії зазвичай мають для надання сексуальних послуг певні умови (квартира, місця в готелях та ін.), діти займаються проституцією, як правило, на вокзалах, в салонах автомобілів, підвалах, на горищах тощо;

– прийняття дитиною при наданні сексуальних послуг великих доз алкоголю або наркотичних речовин. Дитині нерідко ставиться в обов'язок пити зі своїм клієнтом як можна більше і при цьому поїти своїх клієнтів, особливо таких, яких можна пограбувати;

– залякування, шантаж підлітка можливим оприлюдненням заняття проституцією перед значущою групою однолітків, батьками або шкільним колективом у разі відмови займатися цим видом діяльності;

– правовий нігілізм підлітків, який полягає в тому, що в число друзів підлітка, як правило, входять кримінальні елементи, наркомани і сутенери, але нікого з них вони не вважають злочинцями і не пов'язують себе з злочинним світом.

Чим більше «стаж» молоді повії, тим менше її шанси на успішну (ре)інтеграцію в суспільство. На початку «кар'єри» неповнолітніх повій завоює можливість швидкого і легкого заробітку, увага з боку «залицяльників» і спілкування з «колегами по ремеслу». З цим не можуть конкурувати ні навчання в школі, ні робота, ні професійне навчання, що не обіцяє в майбутньому високих заробітків. Однак більшість з них з часом осягає гірко розчарування. Але відчуженість від суспільства, наркоманія, фізична і психічна дестабілізація заважають їм почати нове життя. І лише деякі виробляють «професійну самосвідомість» і починають відкрито і впевнено позиціонувати себе як «працівників сексуальних послуг» [9].

Умовно теорії щодо проблеми досліджування проституції можна поділити на соціологічні та антропологічні.

Соціологічної гіпотези дотримувалися дослідники феномена проституції, які вважають, що ніщо так не сприяє її розповсюдженню, як безвихідна матеріальна скрута і законодавча незабезпеченість жінки на ринку праці. Е. Феррі, Ф. Ліст, Г. Тард вважали, що причини проституції не стільки в особистості повії, скільки в несприятливих соціальних умовах її оточення [3].

Рядом дослідників проституції була висунута *антропологічна* гіпотеза про те, що причина цієї соціальної проблеми криється в генетичній обумовленості деяких жінок. Наприклад, у радянській ідеології існувала точка зору, згідно з якою повіями стають або морально нестійкі, деградує особистості, в яких ціннісні орієнтації зміщені в бік виключно матеріальних інтересів, або повії — це молоденькі недосвідчені жертви «спокушання». Дане переконання було засновано на висновках кримінально-антропологічної школи Ч. Ломброзо, Г. Ферреро та ін., які вивчали проституцію як об'єкт кримінології. Вони висунули першу гіпотезу, згідно з якою жінки в цілому і повії зокрема схильні до кримінальної поведінки, а саме повіями стають ненормальні за психічним складом особистості, зі спадковими, вродженими вадами організму і атавістичними характеристиками, що зумовлює їх схильність до занять проституцією [7].

Ці погляди розділяли також російські дослідники В. М. Тарновський, Н. І. Канкарович, Н. В. Країнський, А. І. Федоров, що відносили повій до дегенеративного типу, стверджуючи, що «схильність до пороку є генетичною особливістю» [3]. Головною патологічною особливістю психології повій

вважали її сексуальну агресивність і пов'язували збільшення чисельності повій серед представниць нижчих класів з накопиченням патологічних спадкових ознак.

Ю. М. Антонян вважає, що причини проституції не в матеріальній незабезпеченості або невисокому соціальному статусі, а в тому, як названі обставини відображаються на особистості, її психології, ставленні до самої себе і навколишнього середовища, свого місця в ньому. На його погляд, проститутки — досить дезадаптовані, відчужені жінки, зокрема з причини власних мізерних адаптаційних можливостей [1, с. 198–199].

Під впливом ідей З. Фрейда позначилася третя група теорій жіночої проституції, яка надає особливого значення психологічним факторам її існування. Фрейд пов'язував природу проституції з нездатністю жінок звільнитися від комплексу Едіпа і був переконаний у тому, що жінка є недостатньою істотою і нездатна керуватися раціональними механізмами мислення, щоб контролювати свої емоційні імпульси. Жіночу недостатність Фрейд трактує як спадкову патологію, що підштовхує жінку до проміскуїтету і занять проституцією.

Сучасні психіатри і психологи багато в чому відкидають фрейдистську інтерпретацію проституції як обмежену і психологічно слабку. У той же час вони знаходять зв'язок між психологічними проблемами і депресивними, шизофренічними і суїцидними настроями, які супроводжують заняття проституцією. Більш того, ряд дослідників не виключають, що фактор ментальних захворювань є вирішальним в існуванні проституції.

Четверту групу представляють теорії проміскуїтету. Незважаючи на економічні фактори, наркозалежність, боргові та інші проблеми, було б наївно припускати, що секс сам по собі або секс-індустрія не впливають на рішення деяких осіб зайнятися проституцією. Підґрунтя проституції може критися у розвитку особливих індивідуальних психофізіологічних і психологічних характеристик особистості. По-перше, це гедонізм як прагнення вступати в будь-які сексуальні контакти заради отримання задоволення. По-друге, це сексуальні адиктивні почуття, наприклад, страх перед дійсністю, що породжує прагнення втекти від реальності. Вважається, що до виникнення цих почуттів схильні особистості з низькими адаптаційними здібностями та низькою здатністю переживати кризові періоди.

П'яту групу теорій походження проституції представляють теорії гіперсексуальності, тобто значно підвищеного статевого потягу, вираженого в синдромах німфоманії або сексоманії, які проявляються в нестримному прагненні до статевого зближення з різними партнерами. Дана асоціальна поведінка частіше розвивається тоді, коли гіперсексуальність проявляється в дитячому або підлітковому віці, коли жінка ще не сформувалася як особистість і психічний інфантилізм не дозволяє протистояти хворобливому підвищенню потягу. Таким чином, жінка, що має патологічну гіперсексуальність, може реалізувати себе у професійній проституції.

Шосту групу теорій представляють *теорії інтересу* як психологічного підґрунтя входження до проституції. Ряд дівчат і жінок, що виростили в середовищі, жорстко підтримуючому суспільні норми, відчувають сильний

інтерес до «тіньового» боку життя. І деякі з них стають повіями саме тому, що прагнуть задовольнити свою надмірну цікавість.

Походження проституції з позицій теорії конфлікту цілей розвинув американський дослідник Вільям Томас. Відповідно даної теорії, кожна людина має чотири основних бажання: бажання безпеки, визнання, нових експериментів і відповідальності. На думку Томаса, причиною жіночої проституції є необхідність у задоволеннях, що входять у конфлікт з відповідальністю.

Висновки. Отже, згідно з розглянутими антропологічними теоріями, поряд з загальносоціальними умовами існує і певна особистісна схильність окремих індивідуумів до заняття проституцією. Саме цю схильність потрібно дослідити, щоб мати можливість її коригувати. З точки зору психології виникає питання — коли, в якому віці, переважно в яких ситуаціях формується та система цінностей, яка допускає можливість комерціалізації власного тіла, порушення сексуальної вибірковості, ставлення до себе як до об'єкта.

У наявності нерозробленість державних і наукових підходів щодо усвідомлення самої проблеми виникнення дитячої проституції, бездіяльність соціальних, медичних та правових служб на тлі захоплених описів красивого життя і незмірних доходів повій і ділків порнобізнесу в засобах масової інформації. Відсутність грамотного статевого виховання в школі і безпорадність батьків у сім'ї ставлять дітей перед необхідністю самостійно вирішувати цю проблему, робити свій власний вибір на користь занять проституцією. До наслідків такого вибору можна віднести: підірване дитяче здоров'я, обтяжене побоями, кримінальними абортами, венеричними захворюваннями, СНІДом, наркоманією та пияцтвом; зв'язок зі злочинним світом; сексуальну комерцію, пов'язану з перевезенням і продажем дітей за кордон, психічні травми, котрі ведуть до руйнування особистості дитини.

Перспективи дослідження. Існує необхідність психологічних досліджень щодо феномена дитячої проституції, зокрема вивчення ціннісно-сислової сфери неповнолітніх повій, щоб мати можливість надавати необхідну консультативну та корекційну допомогу дітям, що знаходяться у групах ризику.

Література

1. Антонян Ю. М. Преступность среди женщин / Ю. М. Антонян. — М.: Рос. право, 1992. — 256 с.
2. Вилкс А. Торговля людьми и их органами: криминологические, политические и социальные аспекты проблемы. Взгляд на криминальные реалии XXI века / А. Вилкс — Рига, 2005. — 132 с.
3. Ерохина Л. Д., Бурык М. Ю. Торговля женщинами и детьми в социальной и криминологической перспективе / Л. Д. Ерохина, М. Ю. Бурык — М.: Профобразование, 2003. — 431 с.
4. Иванова Л. «Подростковая проституция» // Воспитание школьников. — 2002. — № 9. — С. 41–47.
5. Доклад, представленный Специальным докладчиком по вопросу о торговле детьми, детской проституции и детской порнографии Х. Петитом Генеральной Ассамблее ООН от

- 15 марта 2006 г., озаглавленной «Совет по правам человека». Добавление. Миссия в Украину. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/HRC/4/31/Add.2>
6. Іващенко В. О. Кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби з торгівлею жінками та дітьми : автореф. дис. / В. О. Іващенко. — К., 2000. — 45 с.
 7. Ломброзо Ч. Женщина преступница и проститутка / Ч. Ломброзо. — АВАН, 1994. — 220 с.
 8. Ходырева Н. В. Современные дебаты о проституции. Гендерный подход / Н. В. Ходырева. — СПб.: Алетейя, 2006. — 276 с.
 9. Bader, V., Мцбиус, Th., Thesen zur mдnnlichen Prostitution/ V. Bader, Th.Мцбиус, Strich-erleben. — Hamburg, 1991. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://lj.rossia.org/users/leshsh/>
 10. Permien, H., Zink, G. Endstation StraЯе?/ H. Permien, G. Zink —Deutsches Jugendinstitut Мьнchen: Мьнchen, 1998. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://lj.rossia.org/users/leshsh/>

Ю. В. Кобикова,

преподаватель кафедры общей и прикладной психологии
и педагогики НИИ ПМК ХНУВС

К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ ПРОСТИТУЦИИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Резюме

Статья посвящена проблеме изучения феномена проституции несовершеннолетних. Указаны основные подходы и гипотезы к исследованию данного явления. Рассмотрены особенности поведения малолетних проституток. Обозначены последствия детской проституции.

Ключевые слова: проституция несовершеннолетних, антропологические гипотезы исследования проституции, особенности поведения несовершеннолетних проституток, последствия детской проституции.

Y. V. Kobikova

teacher of department of general and applied psychology
and pedagogics of NNI PMK KHNUVS

TO RAISING OF PROBLEM OF RESEARCH OF PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PROSTITUTION OF MINOR

Summary

The article is devoted to phenomenon of the juvenile prostitution. The paper outlines a key approaches and hypotheses for this study subject research. The behavioral features of juvenile prostitutes has been considered. The consequences of child prostitution were identified.

Key words: child prostitution, anthropological hypotheses of the prostitution studies, behavioral features of juvenile prostitutes, the consequences of child prostitution.